

ISSN 2083-0343
e-ISSN 3071-6543

Acta Medicorum Polonorum

R. 15/2025 – Zeszyt 1

STRESZCZENIA – ABSTRACT

słowa kluczowe – keywords

Epidemia cholery roku 1866 a socjotopografia wybranych kwartałów Poznania¹

The cholera epidemic of 1866 and the sociotopography of selected quarters of Poznań

Anita Magowska

ORCID 0000-0002-6046-3993

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Streszczenie. Artykuł bada wpływ epidemii cholery panującej w 1866 r. na strukturę społeczno-zawodową wybranych czterech kwartałów Poznania, dwóch zamieszkałych przez biedotę i stanowiących ognisko tej epidemii (Chwaliszewo i Śróдка) oraz dwóch uważanych za enklawy ludzi bogatych, gdzie odsetek zgonów był trzy razy mniejszy (Stary Rynek i plac Sapieżyński, dziś plac Wielkopolski). Liczba mieszkańców pierwszych i drugich części miasta była porównywalna. Na podstawie ksiąg adresowych z lat 1862, 1865 (czyli sprzed epidemii) oraz 1868 i 1876 (po epidemii) ustalono zawody bądź stan rodzinny mieszkańców tych kwartałów, zwracając uwagę na robotników niewykwalifikowanych, czeladników i wdowy, a także na kobiety samodzielnie finansowo i osoby wykształcone lub posiadające kapitał. Analizą objęto około 2.500 (około 5%) mieszkańców miasta.

Życie codzienne mieszkańców Chwaliszewa i Śródki scharakteryzowano na podstawie ich listów do archidiecezjalnego konsystorza generalnego i poznańskiej filantropki Celestyny Działyńskiej oraz ksiąg meldunkowych. Mieszkańcy Starego Rynku i placu Sapieżyńskiego zostali opisani na podstawie ksiąg adresowych i literatury przedmiotu. W rezultacie odtworzono historyczne rzemiosła i inne zajęcia zarobkowe wykonywane przez mieszkańców wybranych części miasta. Wykazano, że w 1868 i 1876 r. liczba osób zameldowanych w Poznaniu znacznie różniła się od liczby mieszkańców w pruskich statystykach. Po epidemii z ksiąg adresowych zniknęli prawie wszyscy robotnicy i wdowy oraz wielu czeladników. Zwiększyła się liczba kobiet aktywnych zawodowo. Władze pruskie starały się zniemczyć dzielnice zdominowane przez Polaków, wspomagając finansowo osiedlających się tam urzędników i rzemieślników niemieckich, dlatego ich liczba wzrosła.

¹Badania zostały sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki (UMO-2021/41/B/HS3/00594).

Abstract. This article examines the impact of the 1866 cholera epidemic on the socio-occupational structure of four selected quarters of the city of Poznań: two inhabited by the poor and constituting the epidemic outbreak (Chwaliszewo and Śródka), and two enclaves of the wealthy, where the death rate was three times lower (Old Market Square and Sapieżyński Square, today Wielkopolski Square). Based on address books from 1862, 1865 (i.e., before the epidemic), and 1868 and 1876 (after the epidemic), the occupations or marital status of their residents were determined, paying attention to unskilled workers, journeymen, and widows, as well as women who reported working and those who were educated or possessed capital. The analysis covered approximately 2,500 of the city's residents (about 5% of the population).

The lives of the residents of Chwaliszewo and Śródka were characterized based on their letters to the Archdiocesan Consistory General and Poznań philanthropist Celestyna Działyńska, as well as on the archival registration books. The residents of the Old Market Square and Sapieżyński Square were described based on address books and literature. As a result, historical crafts and other gainful occupations performed by residents of selected parts of the city were reconstructed. It was shown that in 1868 and 1876, the number of people registered in Poznań differed significantly from the number of residents reported in Prussian statistics. After the epidemic, almost all workmen and widows, as well as many journeymen, disappeared from the address books. The number of professionally active women increased. The Prussians tried to Germanize the districts dominated by Poles by financially supporting the German officials and craftsmen who settled there, therefore their number increased.

Słowa kluczowe: socjotopografia, epidemia cholery, ubodzy, historyczny Poznań

Keywords: sociotopography, cholera epidemic, the poor, historical Poznań

Siostry niepokalanki w służbie bliźnim.
Rola klasztorów Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP w czasie powstania warszawskiego i po jego zakończeniu
(Warszawa – Żbików – Szymanów)

The Immaculate Conception Sisters in Service to Our Neighbors.

The Role of the Congregation of the Sisters of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary's Monasteries during the Warsaw Uprising and After its End
(Warsaw – Żbików – Szymanów)

Joanna Lusek¹

ORCID: 0000-0002-3302-1321

Muzeum Górnośląskie w Bytomiu

Streszczenie. Niniejsze opracowanie ma na uwadze dramatyczne wydarzenia roku 1944 – czas powstania warszawskiego i konsekwencji tegoż – w kontekście losów sióstr oraz klasztorów Zgromadzenia Niepokalanego Poczęcia NMP w Warszawie przy ul. Kazimierzowskiej, w Żbikowie i Szymanowie oraz działań podejmowanych względem ludności cywilnej Warszawy, uchodźców i internowanych w Dulagu 121 Pruszków. Szczegółowej analizie poddano zadania sióstr niepokalanek w zakresie opieki nad chorymi i rannymi przebywającymi w szpitalach tworzonych w poszczególnych klasztorach, jak i inne działania pomocowe względem ludności cywilnej i powstańców, a także formy współpracy z Czerwonym Krzyżem czy Radą Główną Opiekuńczą. Szczególną uwagę w niniejszym opracowaniu zwrócono także na stronę duchową pracy sióstr niepokalanek, w kontekście zachowania tożsamości zakonnej i charyzmatu Zgromadzenia w latach wojennej próby.

¹Dr hab. Joanna Lusek, joannalusek@op.pl

Summary. This study takes into account the dramatic events of 1944 – the time of the Warsaw Uprising and its consequences – the context of the fate of the sisters and convents of the Congregation of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Warsaw at Kazimierzowska Street, in Żbików and Szymanów, and the actions taken towards the civilian population of Warsaw, refugees and internees in Dulag 121 Pruszków. A detailed analysis was made of the tasks of the Immaculate Sisters in the scope of caring for the sick and wounded staying in hospitals established in individual convents, as well as other aid activities towards the civilian population and insurgents, as well as forms of cooperation with the Red Cross and the Main Welfare Council. Particular attention in this study was also paid to the spiritual side of the work of the Immaculate Sisters, in the context of maintaining the religious identity and charism of the Congregation during the years of war trials.

Słowa kluczowe: opieka medyczna, powstanie warszawskie, Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP, siostry niepokalanki, klasztory Zgromadzenia, Dulag 121 Pruszków

Keywords: medical care, Warsaw Uprising, Congregation of the Sisters of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary, Immaculate Sisters, Congregation's monasteries, Dulag 121 Pruszków

Wizerunki i zdrowie Michała Płońskiego (1778-1812)

Images and health of Michał Płoński (1778-1812)

Tomasz Sioda¹

Poznań

... którego portretu nie malowano z myślą o śmierci?

Hans Belting²

Streszczenie. Artykuł jest próbą poszerzenia wiedzy o krótkim życiu Michała Płońskiego (1778-1812), wybitnego artysty, na podstawie krytycznej analizy i interpretacji jego wizerunków oraz nielicznych źródeł pisanych. Wyniki pracy umożliwiły ustalenie oryginalnego autoportretu i wyróżnienie wiarygodnych graficznych kopii autoportretów artysty spośród błędnych przypuszczeń. Z kolei, lekarskie spojrzenie na wyróżnione wizerunki wykazało, w odniesieniu do znanych losów artysty, konkretne oznaki chorobowe. Ich znaczenie zostało przedstawione w kontekście wiedzy medycznej współczesnej Płońskiemu oraz wiedzy aktualnej. Pozwoliło to na wysunięcie podejrzenia choroby somatycznej, prawdopodobnie gruźlicy węzłów chłonnych szyjnych, na którą cierpiał i z powodu której przedwcześnie zmarł. Możliwy przebieg choroby psychicznej u artysty został omówiony w kontekście ówczesnej oraz aktualnej wiedzy psychiatrycznej z uwzględnieniem skąpych szczegółów jego życia.

Abstract. This article is an attempt to expand the knowledge of the short life of Michał Płoński (1778-1812), an outstanding artist, on the basis of a critical analysis and interpretation of his images and the scarce written sources available. The results of the work made it possible to establish what is the original self-portrait and to distinguish reliable graphic copies of the artist's self-portraits from erroneous conjectures. In turn, a medical look at the images discussed here showed, with regard to the known fate of the artist, specific signs of somatic illness. Their

¹Autor: dr n. med., specjalista chorób dzieci i neonatolog, Poznań; e-mail: tomasz@plusultra.pl

²H. Belting, *Faces. Historia twarzy* (tłum. T. Zatorski). Gdańsk 2015, s. 122.

significance was presented in the context of medical knowledge contemporary to Płoński and also current knowledge. This made it possible to put forward a suspected diagnosis of tuberculosis of the cervical lymph nodes, from which he could probably suffered and from which he could probably died prematurely. The probable course of the artist's mental illness was also discussed in the context of contemporary and current psychiatric knowledge, taking into account the scanty details of his life.

Słowa kluczowe: Michał Płoński, choroby artystów, analiza dzieł sztuki

Keywords: Michał Płoński, artists' diseases, analysis of works of art